

## Eestikeelne gümnaasiumiharidus Haapsalus

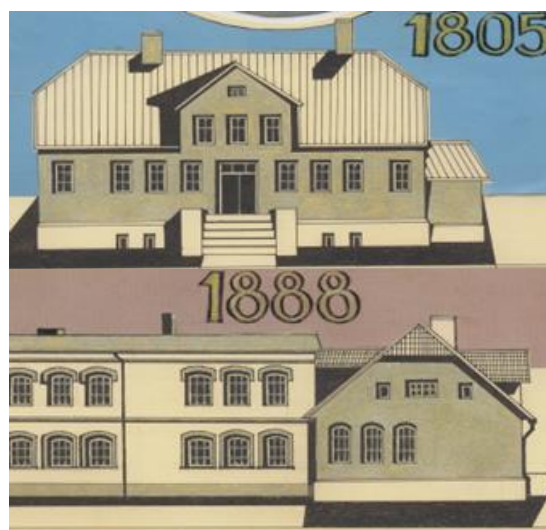
Kuni 20. sajandini puudus Läänemaal võimalus omandada keskharidust. Haapsalu koolihariduse juured ulatuvad aga lausa keskaega, oletuslikult 13. sajandi lõppu. Esimene kirjalik teade Haapsalu toomkooli kohta pärineb aastast 1334. 16. sajandi alguses oli seal haridust andmas Johann Pulck, üks vähestest teadaolevatest eesti päritolu haritlastest. Kooli tegevus lõppes Liivi sõja ajal. 1554 rajati Haapsalu linnakool tänapäevasel Kooli tänaval. See kool muudeti 1814 linna tütarlastekooliks.

1839. aastal rajas Carl Abraham Hunnius Haapsalusse esimese eestikeelse kooli, tänapäevase Haapsalu Linnaalgkooli eelkäija. 19. sajand on koolihariduse kiire arengu ajastu.

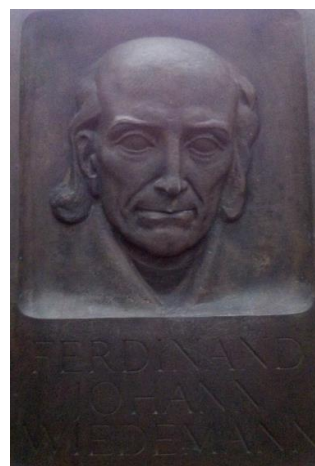
Wiedemanni tänava koolikompleksi algus ulatub **1805. aastasse**, millal alustas tegevust 3-klassiline **Haapsalu kreiskool** (kreis – maakond). Õppetöö algas Kalda tänava poolses majas. 1814. aastast reorganiseeriti kool ümber 2-klassiliseks kreiskooliks ja sellele eelnenud 1-klassiliseks elementaarkooliks. 1886. aastal muudeti senine saksakeelne kreiskool vene õppekeelega linnakooliks. 1888 valmis koolimaja juurdeehitus, tänapäevase hoonekompleksi keskmine osa. 1913 nimetati kool ümber Haapsalu Kõrgemaks Algkooliks.

19. sajandil said siin hariduse üle 700 õpilase. Tuntumad õpilased olid Ferdinand Johann Wiedemann, helilooja Rudolf Tobias, rahvaluuleteadlane Matthias Johann Eisen, arst Gustav Reinhold Hirsch,

Akadeemik F. J. Wiedemanni (1805-1887) bareljeef asub koolimaja seinal.



Anonüümse kunstniku nägemus 19. sajandi koolikompleksi kujunemisest. Arhitektuuriliselt on joonis ebatäpne.



1914 sai Haapsalus esimese koolina gümnaasiumi õigused venekeelne tütarlastegümnaasium. 1918. aasta sügisel jõudis lühikest aega tegutseda Kalda tänava koolimajas saksakeelne noormeeste gümnaasium. Eestikeelne gümnaasium sündis samal aastal. Lääne Maakonna valitsus otsustas luua Haapsalusse kaks eestikeelset gümnaasiumi, eraldi poistele (tänapäevase koolimaja vanemasse ossa) ja tütarlastele (endise tütarlaste gümnaasiumi majadesse Kooli ja Vee tänaval).

Eestikeelse gümnaasiumihariduse kokkuleppeliseks sünnipäevaks peetakse **19. detsembril 1918**, millal loodud **Haapsalu Poeglaste Gümnaasiumi** ja **Haapsalu Tütarlaste Gümnaasiumi** juhatajana asub tegevusse **Anton Üksti**.<sup>1</sup>

Esimene koolipäev mõlemas koolis oli 7. jaanuaril 1919. Seega suudeti üliühikese ajaga komplekteerida õpetajaskond ja alustada õppetööga.

Järgnevalt on eestikeelne gümnaasium kandnud erinevaid nimesid, ent sisuliselt on tegemist ikka ühe ja sama kooliga.

1. septembril 1919 ühendati kaks kooli Haapsalu Segagümnaasiumiks. Tollaste kavade järgi loodeti rajada segagümnaasiume ka teistesse Läänemaa osadesse, seetõttu muudeti kooli nimi 1920. aastal Läänemaa I Eesti Segagümnaasiumiks. 1923. aasta 15. augustist kannab kool nime **Läänemaa Ühisgümnaasium**.



Anton Üksti (1888-1942) mälestuseks loodud skulptuur asub koolimaja I korrusel. Haapsalu gümnaasiumihariduse kõrge tase on eelkõige just tema teene.

Uue Läänemaa Ühisgümnaasiumi medaliga lõpetanud abiturientide nimed kantakse koolijuhi kõrvale kuldsetele plaatidele.

Esialgsele humanitaarharule lisandus reaalharu. Kavatseti avada ka sotsiaal-kommertsharu, ent sellest plaanist loobuti. Nagunii pidi kool tegutsema kroonilises ruumipuuduses ja seda

---

<sup>1</sup> Anton Üksti kinnitati direktoriks 15. detsembril, 19. detsembril allkirjastas ta varade ülevõtmise akti ja alustas reaalsel tööd koolijuhina.

lausa kolmes eraldi majas. Kuna paljudel Läänemaa algkoolidel puudusid kõrgemad klassid, tegutses kooli juures 1924-1930 gümnaasiumiõpinguteks ettevalmistav I ja II eelklass.

Ruumipuuduse lahendamiseks oli vaja ehitada uus, kaasaegne koolimaja. Maakonnaavalitsus sai Riigikogu otsusega koolimaja ehitamiseks laenu ja 16 miljonit marka maksma läinud ehitus võis alata. Maja valmis Artur Perna (1881-1940) projekti järgi. Pidulik avatseremoonia toimus **26. novembril 1927**. 1. aprillist 1928 arvati Läänemaa Ühisgümnaasium riigikoolide võrku. See võimaldas sisustada kooli kaasaegse inventari ja õppevahenditega.



Fotol Eesti Vabariigi haridusminister Jaan Lattik esinemas avatseremoonial.



Valminud koolimaja katusel on tähetorn koos refraktortelekoobiga. Astronoomilisi vaatlusi juhendas direktor isiklikult.

1931 - 1940 töötas kooli ruumides Rootsi Eragümnaasium, sellegi direktoriks oli rootsi keelt valdav A. Üksti.



Vaade aulasse. Koolis kehtis tugev kord, õpitulemused olid kõrged. Kooliõpilastelt nõuti koolivormi. Õpilaskorrapidajad vastutasid klassiruumi ja õppevahendite korrashoiu eest. Enamus õpetajatest olid mehed, gümnaasiumiõpetajalt nõuti kõrgharidust. Õpetajate ja õpilaste omavahelised suhted kujunesid selliseks, et

pedagooge üheaegselt nii kardeti kui austati.

Seoses 1930-ndate aastate koolireformiga kehtestati Eestis kolmeastmeline süsteem (algkool, keskkool, gümnaasium). 1934. aastal asutati 5-klassiline Läänemaa Keskool. **1937 1. augustil** alustas tööd uue õppekava alusel tegutsenud **Haapsalu Gümnaasium**, keskkooliosa reorganiseeriti Haapsalu Progümnaasiumiks. Läänemaa Ühisgümnaasium lõpetas oma tegevuse 1938. Samas tegutsesid kõik kolm kooli ühes majas, ühise õppenõukogu ja direktoriga. Sisuliselt oli tegemist ikkagi ühe kooliga, lihtsalt erinevate nimedega.

**Nõukogude okupatsiooni ajal, 1940. aasta** augustis Haapsalu Gümnaasium ja Haapsalu Progümnaasium reorganiseeriti **Haapsalu Keskkoolluks**, loodud kooliga liideti Haapsalu Linna Algkool. A. Üksti tagandati ametist ja järgmisel aastal küüditati Siberisse. Saksa okupatsiooni ajal 1941-1944 kandis kool Haapsalu Gümnaasiumi nime. Õppetöö toimus Ehte tänava majas, sest Wiedemanni tänava majasse paigutati sõjaväehaigla. Nõukogude Eesti perioodil nimetati kool 1944 jälle Haapsalu Keskkoolluks ja 1945 **Haapsalu I Keskkoolluks**.

Haapsalu I Keskool pidi tegutsema mitmes vahetuses, sest õpilasi oli palju ja koolimaja tuli erinevatel aegadel jagada vene õppekeelega Haapsalu II Keskkoolliga, Haapsalu Õpetajate Seminariga, Haapsalu Töölisnoorte Keskkoolliga. 1949. aasta kevadel jäi küüditamise tõttu kool lõpetamata neljal õpilasel.

Haapsalu I Keskkoollis oli sarnaselt teistelegi Nõukogude Eesti koolidele oma pioneeri- ja komsomoliorganisatsioon.

Üheks passiivse vastupanu vormiks kujunes järjepidevuse rõhutamine iseseisvusajal loodud Läänemaa Ühisgümnaasiumiga.



Fotol Haapsalu linna aukodanik Heino Noor (sünd 24. aprill 1922).

1940. aastal lõpetas ta cum laude 18. humanitaarlennu.

1999. aastal rajatud temanimeline stipendiumifond toetab tänaseid gümnaasiste.



Kool 1950-ndatel. 1958. aastal istutati kooli juurde nn rahutamm.

Tänapäeval asub siin vabaõhuklass.

Pildil 1956 kooli aulas noored vehklejad. Keskel treener Endel Nelis (1925-1993). Alguses tuli vehklemiseks kasutada isegi kadakakeppe. Üsna pea õppis kogu kool õpetajate Endel ja Ilme Nelise käe all võimlema, tantsima ja vehklema. Koolist on sirgunud arvukalt tiitlivõistluste medaliste.



1961. aastal alustati uue koolihoone ehitamist tollasele Männi tänavale (tänapäeval Kuuse 1). Koolimaja valmis 23. veebruaril 1964 ja see sai Haapsalu I Keskkooli uueks koduks. Wiedemanni tänava koolihoones töötas 1972. aastani Haapsalu II Keskkool

Osa Haapsalu I Keskkooli noorematest klassidest jätkasid 1964. aastal Ehte tänava koolimajas õpinguid loodud Haapsalu 8-klassiline Koolis, millest hiljem kasvas välja Wiedemanni Gümnaasium. 8 algset klassikomplekti eraldati Haapsalu I Keskkoolist.



Haapsalu I Keskkool pakkus õpilastele mitmekülgseks arenemiseks soodsaid võimalusi. Koolis tegutses muusikateater „Pöialpoiss“. Kuulsamad etendused olid lasteoper „Talvemuinasjutt“ ja muusikalid „Pöial-Liisi“, „Seakarjus“ jne.

Fotol hetk „Charlotte koob võrku“ esietenduselt 1984. Esiplaanil dirigent Andres Ammas, muusikali autor Alo Mattiisen. Libreto kirjutas Margus Kasterpalu. Lavastajaks oli muusikateatri legendaarne juht Viktor Nelik (1927-1989).



1980 Moskva olümpiamängude Tallinna olümpiaregati tule süütas Vaiko Vooremaa, 17-aastane Haapsalu I Keskkooli õpilane, tollane kahekordne juunioride maailmameister jääpurjetamises.

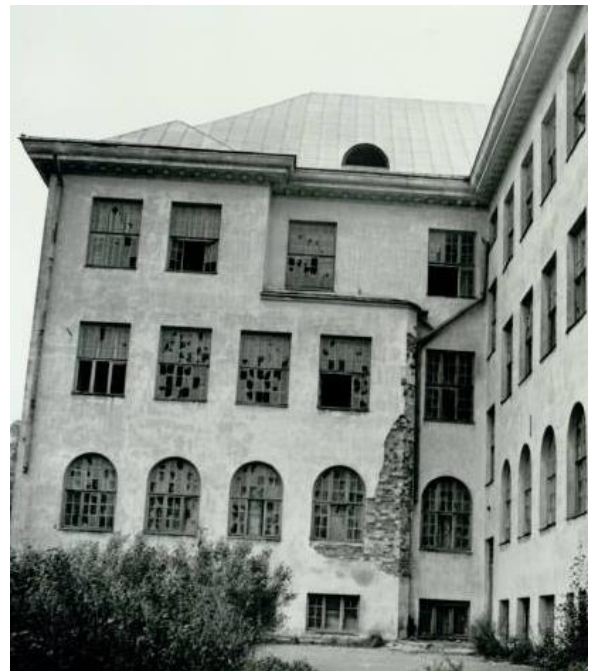
Kõrgel tasemel olid koolis teisedki spordialad, eriti vehklemine ja laskesport.



1972 suvel puhkes Wiedemanni tänava koolimajas tulekahju, kannatada sai eriti aula – lagi langes kokku, hävisid kipsornamendid. Koolimaja seisis tühjana ja lagunes kiiresti. Foto on tehtud aastal 1979.

Maja restaureeriti 1983-1984 Ervin-Johann Sedmani projekti järgi. Uuendusena ehitati juurde tuletõrjetrepp.

Koolimaja kasutas õppetööks Haapsalu 8- klassiline Kool.



**1990. aastal** loodi Wiedemanni tänava majja uus eestikeelne keskkool: **Ferdinand Johann Wiedemanni nimeline Haapsalu Keskkool**. Põhikoolist väljakasvanud koolil oli klassid alates 5. klassist, 1992. aastast alates 7. klassist. 1993. aastast kandis kool nime Haapsalu Wiedemanni Keskkool. **1995. aastal** nimetati Haapsalu I Keskkool ümber **Haapsalu Gümnaasiumiks** ja Haapsalu Wiedemanni Keskkool **Haapsalu Wiedemanni Gümnaasiumiks**.

Andres Huul (Wiedemanni kooli direktor 1988-1996) andmas aukirja õpetaja Heinar Tuulbergile. 1996. aastal rajas H. Tuulberg kõrgetasemelise majandusharu ja pani aluse üleriigilistele ühiskonnaõpetuse olümpiaadidele. Õpetajana asus ta tööle 18-aastase noormehena ja on õpetanud ajalugu, ühiskonnaõpetust, majandusaineid, geograafiat, bioloogiat; lisaks juhendas korvpallitreeninguid.



Arhitekt Andres Alveri projekti järgi valminud Wiedemanni spordihoone avati 28. septembril 2001.

Erinevalt ülejäänud koolikompleksist kuulub praegu spordihoone endiselt Haapsalu linna munitsipaalomandisse.



Haapsalu Gümnaasiumi ja Haapsalu Wiedemanni Gümnaasiumi kooliperede vahel toimus edasiviiv konkurents. 1993-2013 lõpetas Haapsalu Gümnaasiumi 1242 õpilast, Haapsalu Wiedemanni Gümnaasiumi 1152. Mitteametlikes riigieksamite pingeridades kujunes kõrgeimaks kohaks Haapsalu Gümnaasiumi 2007. aastal saavutatud üleriigiline 9.-10. koht. Wiedemanni koolis oli väga tugev õpilasmavalitsus, toimusid kõrgetasemelised õpilasüritused. Haapsalu Gümnaasiumi üks huvitavamaid tavasid oli meesõpetajatest koosneva lipsuklubi poolt aktiivsele ja aatelisele meesabituriendile kooli lipsu kinkimine. Mõlemas koolis olid sisukad koolilehed: Larus ja Auf Wiedermann.



Haapsalu gümnaasiumi ülimenukas koolimuusikal “Kinni lä’ete teie!” aastast 2011. Muusikali lavastaja oli Kai Tarmula, libreto kirjutas Aidi Vallik.

Haapsalu koolide tuleviku teema oli kõigile valuliselt südamelähedane.

2012/13 õppeaastaks kolis Haapsalu Wiedemanni Gümnaasium Kuuse tänavale ja nii tegutsesid kaks kooli ühe katuse all. Vaatamata ruumipuudusele suudeti kogu õppetöö läbi viia ühes vahetuses.

Pildil kahe kooli viimased direktorid. Istub Leini Vahtras (Haapsalu Wiedemanni Gümnaasium), klaverile toetub Anne Mahoni (Haapsalu Gümnaasium). Taamal seisavad Haapsalu Gümnaasiumi õppealajuhataja Ülle Lobjakas ja huvijuht Liia Lees



Foto: Katrin Pärnpuu

2012. aasta juulikuus allkirjastas haridus- ja teadusminister Jaak Aaviksoo käskkirja, millega moodustati Läänemaa Ühisgümnaasium. Algasid uue kooli ettevalmistustööd.

2013. aastal lõpetas Haapsalu Wiedemanni Gümnaasium oma tegevuse ja Haapsalu Gümnaasium reorganiseeriti Haapsalu Põhikooliks. Renoveeritud Wiedemanni tänava majas alustas tööd riigikoolide võrku kuuluv Läänemaa Ühisgümnaasium.

Läänemaa Ühisgümnaasiumi koolihoone pühitsemine toimus **31.augustil** ja pidulik avaaktus **1. septembril 2013.**

Pildil lindi läbilõikamisel, vasakult: uue Läänemaa Ühisgümnaasiumi esimene direktor Leidi Schmidt, koolimaja renoveerija TREV2 juht Ants Mitt, arhitekt Katrin Tomberg-Tohter, Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsist Peeter Malken, Haridus- ja Teadusministeeriumist Kadri Maasik, Lauri Männiste (TREV2), Indrek Klaassen (RKAS) ja ehituse järelvalvaja Toomas Rihvk (Ösel Consulting OÜ)

